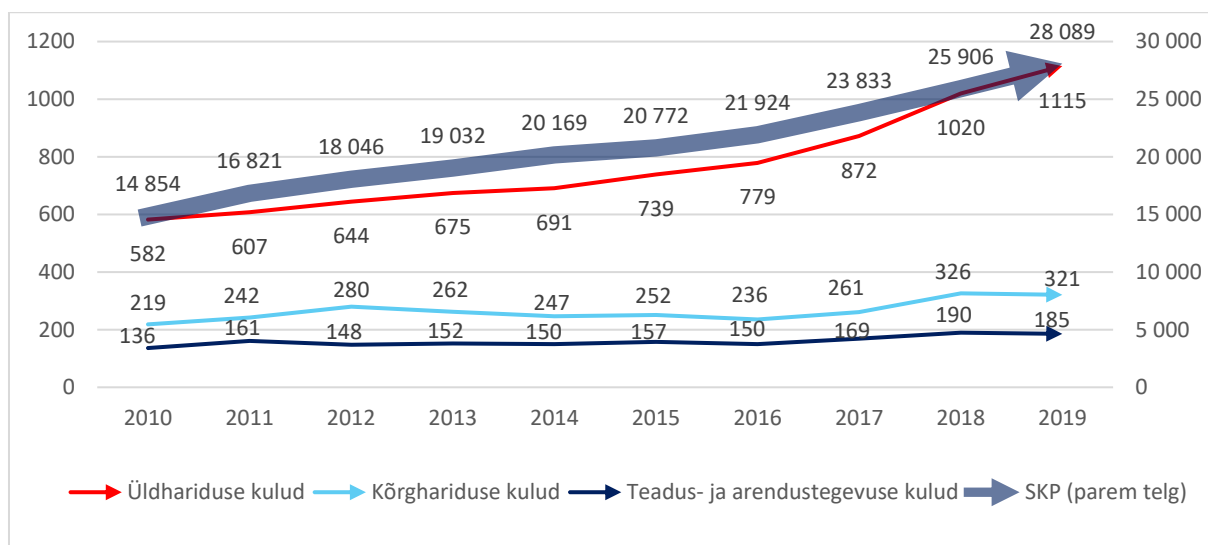

KORDUVAD KÜSIMUSED KÕRGHARIDUSEST

1. Kuidas on muutunud kõrghariduskulud Eestis?

2019. aastal olid valitsussektori kõrghariduskulud suurusjärgus 320 miljonit eurot, ca 1,1% SKPst. Veel viis aastat tagasi investeeriti kõrgharidusse 1,4% SKPst ja tasuta kõrghariduse reformi eel koguni 1,6%¹.

Kõrghariduskulud on üheksa aasta taguse ajaga võrreldes jämedalt öeldes pea poole suuremad, täpsemalt on kasv olnud 47%. Sama ajal on Eesti majandus ja nt ka üldhariduskulud peaaegu kahekordistunud (esimene on kasvanud 89% ja teine 91%). Hinnad on kasvanud 20%. Sellesse perioodi jääb ka 4 aastat, kus kõrghariduskulud ei kasvanud, vaid kahanesid.

Allikas: Eesti Statistikaamet: RR056: VALITSEMISSEKTORI KULUD (ESA 2010) (KONSOLIDEERITUD)

Hariduskuludes sisalduvad nii õppeasutuste tegevuskulud ja investeeringud kui ka hariduspoliitika ja riikliku korralduse eest vastutavate asutuste kulud, samuti toetused üliõpilastele. RN on aastaid juhtinud tähelepanu, et mahajäämus on kõige suurem õppejõudude palkades. See paistab välja ka personalikuludest, mille kasvutempo on 2012. aastast üle kolme korra üldharidusest maas (seitsme aasta kasv kõrghariduses kokku 27% ehk veidi alla 4% aasta kohta, aga üldhariduses 90% ehk veidi alla 13% aasta kohta)². Õpetajate palk on vahemikus 2013 – 2019 kasvanud 94%, avalik-õiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate palk 51%³. Üldharidus on hea näide sellest, kuidas riigi strateegiline otsus ja seda toetav poliitiline tahe ei seisne ainult sõnades.

Rahvusvahelises võrdluses⁴ on meie hariduskulud osakaaluna SKPst üsna EL keskmise tasemel. Võrreldes end aga nende riikidega, kes pakuvad tasemeõpet tasuta ja suurele osale eagrupid ning kelle

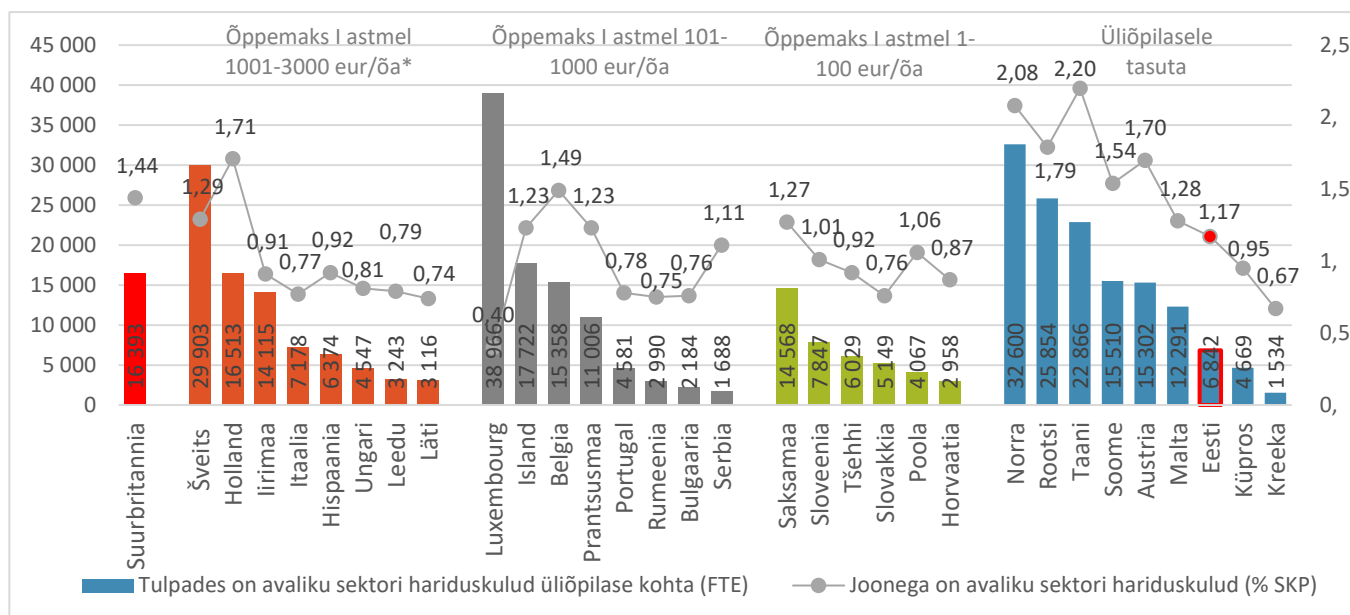
¹ Kasutame praegu Eesti Statistikaameti andmeid, sest Haridussilmas on kõrghariduskulude metoodika kahel perioodil (2012-2014 ja 2015-2019) erinev. Uuemate andmetega kõrvutamiseks peaks varasema perioodi investeeringutes näitama samuti põhivara kulumit suurusjärgus 21-30 miljonit eurot aastas.

² Allikas: Haridussilm

³ Selle perioodi kohta on kättesaadavad andmed, vastavalt õpetajate ja akadeemiliste töötajate kohta Haridussilmas ja RN kodulehel (statistika.ern.ee/tootajad).

⁴ võrdluseks arvestatakse hariduskulusid vastavalt OECD, Eurostati ja Unesco juhiste, mistõttu on summad Eesti-sisese statistikast erinevad, aga see-eest teiste riikidega paremini võrreldavad. Tähele peab panema seda, kas kõrghariduskulud on esitatud koos kõrgharidussektoris tehtava teadus- ja arendustegevuse kuludega või ilma.

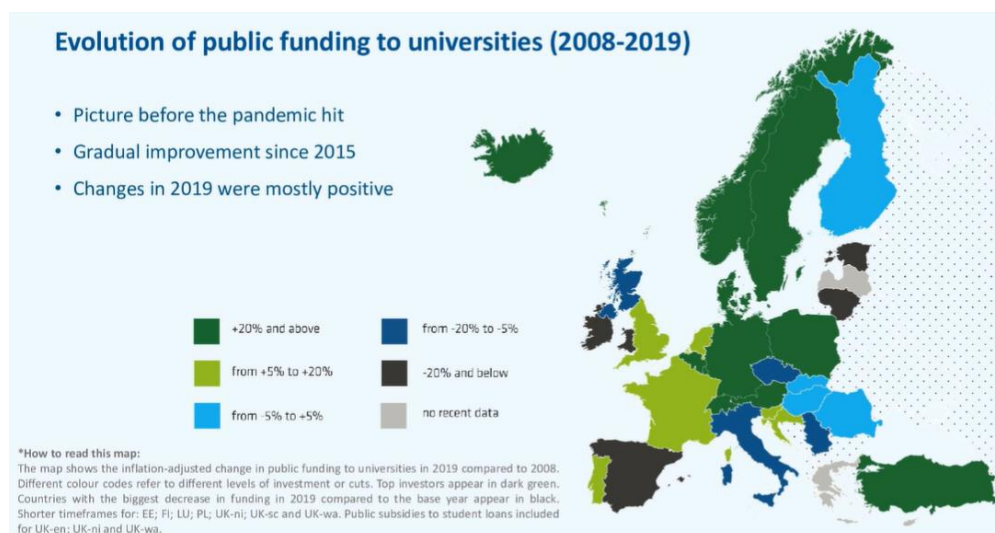
teadussüsteem tugineb ülikoolidele, investeerime kõrgharidusse oluliselt vähem nii osakaaluna SKPst kui ka üliõpilase kohta (meist investeerivad vähem vaid Küpros ja Kreeka).

Allikad: Eurostat: Public expenditure on education by education level and programme orientation - as % of GDP [EDUC_UOE_FINE06__custom_1062791]; Eurydice: National student fee and support systems in European higher education; <https://op.europa.eu/s/pKje>, HTM

*Leedus, Lätis, Ungaris ja Rumeenias on dualne süsteem - osad maksavad (reeglina u 30-40%) ja osad mitte - joonisel on nad vastavalt maksvate üliõpilaste õppemaksu suuruse järgi

Negatiivset rahastustrendi rahvusvahelises võrdluses iseloomustab ka Euroopa Ülikoolide Assotsiatsiooni raport *Public Funding Observatory*⁵, kus on näidatud Euroopa riikide inflatsiooniga korrigeeritud avalik panus kõrgharidusse võrreldes aastaid 2008 ja 2019; Eesti võrdlus on aastate 2008–2017 kohta⁶.

⁵ <https://eua.eu/issues/18:funding.html>

⁶ Metoodikamuudatused Haridussilma hariduskulude statistikas ei võimalda võrreldavaid andmeid hilisemate aastate kohta esitada.

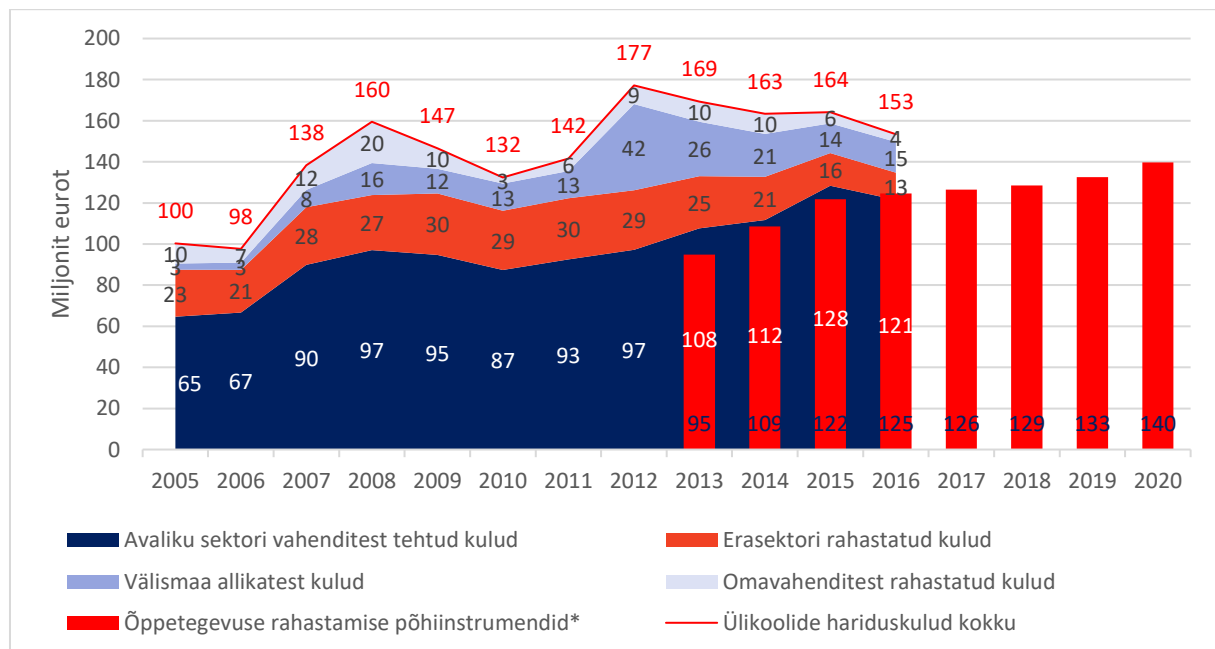
Teiste riikidega võrdlus aitab aru saada riikide erinevatest strateegiatest järeltulevasse põlvkonda investeerimisel. Jooniselt on selgelt näha riigid, kes peavad oluliseks kõrgharidussüsteemi võimestamist ühiskondlike muudatuste saavutamisel ja riigi konkurentsivõime tagamisel.

2. Kuidas Eestis kõrgharidust rahastatakse?

Eesti riik rahastab kõrgharidusasutusi otsetoetustega⁷ ning on võtnud enda kanda valdava osa inimeste arendamise investeeringust - eestikeelsetel õppekavadel on kõrghariduse omandamine üliõpilasele tasuta. Peamiseks kõrghariduse rahastusinstrumentiks on kõrghariduse tegevustoetus, mille maht otsustatakse igal aastal riigieelarvega ning jagatakse asutuste vahel valdavalt rajasõltuvuse alusel (80%) ning osaliselt tulemuspõhise ümberjagamise teel (20%). Ülikoolidele eraldatakse see raha halduslepingutega ning selle sõlmimiseks räägitakse Haridus- ja Teadusministeeriumi juhtimisel läbi riigi ootused kolmeks kuni neljaks aastaks.

Kõrghariduse tegevustoetusest korraldatakse õpet kõikidel kõrghariduse astmetel – makstakse palka õppejõududele ja tugitöötajatele, soetatakse õppeks vajalik riist- ja tarkvara, õppematerjalid jm vajalik, köetakse ja ventileeritakse majad, remonditakse neid ning panustatakse uute ehitamisse. Eraldiseisvat stabiilset investeeringute rahastust või hoonete vananemisega võitlemise fondi Eestis ei ole – suuremad ehitused ja renoveerimised rahastatakse üksikotsustena. Valdavalt on seda tehtud Euroopa Liidu (EL) tõukefondidest, osaliselt ka ülikoolide võetud pangalaenudest. Viimasel juhul on peamiseks laenumaksete katteallikaks tegevustoetus.

Alumisel joonisel näitavad tulbad tegevustoetuse mahtu alates 2013. aastast. Tasuta õppele üleminekul kasvatati seda, asendamaks kolme aasta jooksul suur osa rahast, mille muidu investeerisid kõrgharidusse inimesed ise.

⁷ Võrrelduna sellega, kui osa rahast annaks riik koolidele üliõpilaste kaudu (nt riigi toetatud laenudest tasutavad õppemaksud). Sellised süsteemid on kasutusel siis, kui riik soovib valida, kelle õpetamise eest võtab vastutuse ühiskond kollektiivselt ja kelle investeering jäetakse inimese enda ja tema vanemate kanda.

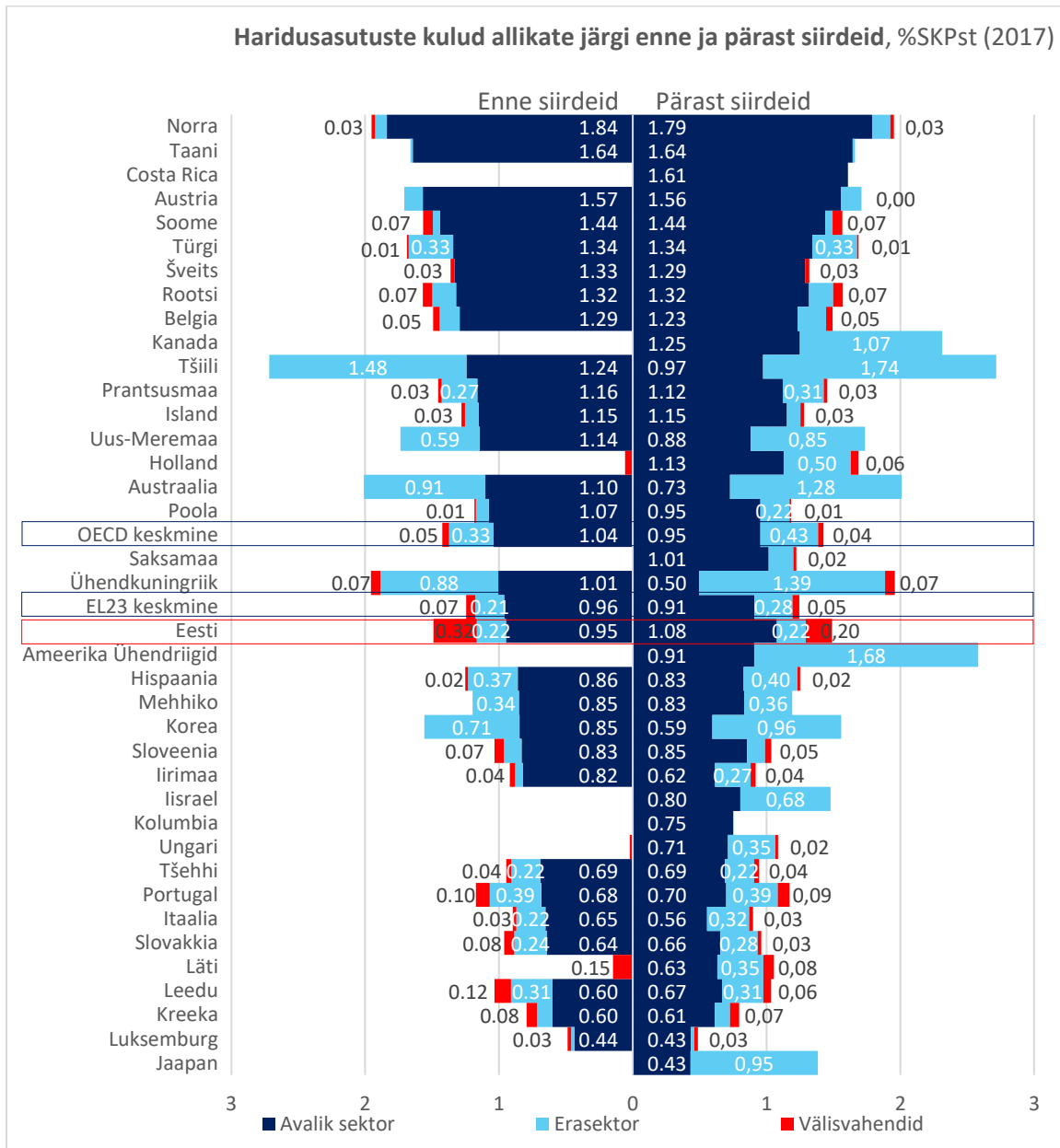
*Allikad: Haridus- ja Teadusministeerium – *kõrghariduse tegevustoetus, sihttoetused ja doktoriõppe tulemustasu ülikoolidele.*

Eesti Statistikaamet: HT71: avalik-õiguslike ülikoolide hariduskulutused finantseerimisallika järgi

Eraraha vähenemine samal perioodil paistab avalik-õiguslike ülikoolide hariduskuludest, mis on joonisel värviliste aladena. Lisaks erarahale vähenesid samal perioodil märkimisväärselt ka välisvahenditest (sh EL tõukefondidest) tehtud kulud, mille tõttu kahanesid kokkuvõttes ülikoolide kõrghariduskulud vähemalt neli aastat järjest. Kahjuks katkeb selliselt kokku liidetud ülikoolide hariduskulude aegrida Eesti Statistikaameti muudetud meetodika tõttu aastal 2016.⁸

Rahvusvaheline rahastamissüsteemide võrdlus on veidi keerulisem. Enamasti on kõikides süsteemides olemas nii avaliku raha kui ka eraraha komponent ning nende omavaheline proportsioon sõltub paljuski sellest, kui suurel määral on õpe tasuline õppija jaoks. Samas peab silmas pidama, et õppemaksude olemasolust ei saa automaatselt järeldada, et selle investeeringu teevad inimesed ise. Valdav osa riikidest, kus õpe on tasuline, toetab üliõpilasi õppemaksu maksmisel (näete seda, kui võrdlete oranže tulpasid alumisel joonisel enne ja pärast ümberjagamist). Selle taga on soov julgustada õppima neid, kes ise ei julgeks või ei suudaks oma haridusse investeerida.

⁸ Edasi saab vaadata vaid kõrgharidus- ja teaduskulusid koos. Ülikoolide vaates oleks see isegi loogilisem, kui neid kahte tegevust ei planeeritaks ja rahastataks Eestis teineteisest lahus.

Allikas: Education at a Glance 2020: Chapter C, Table C2.2. Total expenditure on educational institutions as a percentage of GDP, by source of funds (2017)

Välisvahendeid on väljaspool EL kõrgharidussüsteeme harva. See on seotud ennekõike EL fondide ja raamprogrammidega, aga ka nt Eesti jaoks oluliste Põhjamaade ja Läänemeriikide rahastusprogrammidega, milliseid väljaspool Euroopat kohtab harva. Eesti kõrghariduse rahastamist eristab teistest riikidest erakordselt kõrge välisvahendite osa – osakaaluna SKPst oli see 2017. aastal EU23 keskmisest pea viis korda ja OECD riikide keskmisest üle kuue korra kõrgem (punased tulbad samal joonisel).

Iseenesest on väga hea, et Eesti riik ja ülikoolid on suutnud välisvahendeid kõrgharidusse tuua – vastasel juhul oleks kaasajastamata suur osa ülikoolide õppekeskkonnast ning olemata suur osa õppearendustegevustest. Samas peab teadvustama, et välisvahendeid ei saa kasutada igapäevase õppetöö korraldamiseks ja et need on alati projektipõhised (loe: sobilikud ehitamiseks või lühiajaliseks arendusprojektiks). Ükski rahvusvaheline organisatsioon ei ole nõus enda kanda võtma arenenud riigi

põhivastutust – oma elanikkonna harimise igapäevast tööd. Just seetõttu on meie noorte teadmistesse ja oskustesse investeerimise seisukohalt kõige määravama mõjuga kõrghariduse tegevustoetus. Sellest sõltub, kui palju õpet on võimalik pakkuda, ja mis veelgi olulisem, kui palju ja missuguse kvalifikatsiooniga õppejõudude aega on võimalik õppetegevusse suunata⁹.

Seetõttu on Rektorite Nõukogu seisukoht, et kõrghariduse rahastamisprobleemi tuleb lahendada tegevustoetuse tõstmise kaudu. Reformi alguses see nii ka oli – ka valdav osa riigi enda sihttoetustest viidi tegevustoetuse hulka. Viimased aastad näitavad, et valmisolek lisaraha eraldada on taas pigem kitsaste ja sihitud rahasüstide kaudu – 2018. aastal oli sihttoetuste osa kolmes põhiinstrumendis (tegevustoetus, sihttoetused ja doktoriõppe tulemustasu) 1.5%; 2019. a. 1.8% ja 2020. aastal juba 3.6%. Mahult on nende aastate kasv kokku 3.4 miljonit. Sellise lähenemise laiendamisel kasvab ebavõrdsus nii kõrgharidusasutuste kui ka õppevaldkondade vahel. Sisuliselt tähendab see, et Eesti noorte võimalused saada igas valdkonnas kaasaegset haridust vähenevad.

3. Kui palju on kõrghariduses raha puudu?

Kõrghariduse rahastus ei ole asi iseeneses. Küsimus on, kui paljudele, mis kvaliteediga haridust ning mis raha eest saab pakkuda.

Üks võimalus rahavajadust hinnata on vaadata, kui palju panustavad kõrgharidusse riigid, kus on Eestiga sarnaselt tasuta kõrgharidus ning kus osalus kõrghariduses ja kvaliteet on sellised, mida ka meie soovime.

Kui neid kolme tingimust järgida, siis on kõige selgem rühm riike Põhjamaad, kus haridus on EL üliõpilastele tasuta. Eestis oli 2020. aastal 25 – 34 aastaste hulgas 43% kõrgharidusega ning riigi eesmärk on, et see kasvaks aastaks 2035 50%-ni. Soomes on samas vanuserühmas 44, Taanis 47, Rootsis 49 ja Norras 51% kõrgharitud¹⁰. Kõrghariduse kvaliteedi võrdluseks saab vaadata täiskasvanute oskuste uuringu PIAAC äsjalõpetanud kõrgharidusega inimeste oskusi. Eestis on alla 35-aastaste kõrgharidusega inimeste oskused OECD keskmised või veidi üle. Nii Rootsis, Soomes kui Norras on need meist paremad. On veel riike, kus kõrgharidus on tasuta, kuid osalus oluliselt väiksem kui Eestis, nt Saksamaa (35% kõrgharitud 25 – 34 a. hulgas) või kus osalus on küll meiega võrreldav (44%), kuid kvaliteet väga madal.

Põhjamaades on kõrghariduse rahastus kogusummana ja summana üliõpilase kohta muidugi oluliselt suurem kui Eestis, kuid see on ca 1,5 korda suurem ka siis, kui vaatame, kui palju riik panustab kõrgharidusse osakaaluna SKPst. Põhjamaades panustatakse 1,4 – 1,8%, Eestis 1,1%. Kui tahame Põhjamaadele järele jõuda, siis peaks kõrghariduse rahastus Eestis olema ca 1,5 korda tänasest suurem ehk 317 miljoni asemel ca 475 miljonit. See on 158 miljonit eurot, aga hariduskulusid tehakse ka väljaspool kõrgkooli, mistõttu ei ole kõrghariduse tegevustoetuse kasvuvajadus päris nii suur.

Teine võimalus on hinnata, kui paljusid üliõpilasi soovime õpetada ning kui palju on nende õpetamiseks vaja inimesi, milline peaks olema nende palk ning millised on muud kulud. Tegevustoetust saab Eestis kuus ülikooli ja viis rakenduskõrgkooli. Tegevustoetust saavates kõrgkoolides õppis 2020. aastal 41457 üliõpilast, sh riigieelarvelisi üliõpilasi 36557. Õppetööga seotud akadeemilise personali

⁹ Õppejõudude palkade dünaamikat selgitaval lehel on veidi infot ka selle kohta, kuidas õppetööle pühendatud aeg on juba vähenenud kõikidel ametikohtadel.

¹⁰

ametikohti oli neis kõrgkoolides kokku 3391¹¹. Üliõpilasi on praegu õpetava ametikoha kohta keskmiselt 12. Kui eeldada, et maksimaalselt saaks kvaliteetse õppe pakkumiseks olla üks õppejõud 15 üliõpilase kohta ning ühe akadeemilise personali liikme kohta on tööl üks tugitöötaja, oleks vaja nii õppejõude kui ka tugitöötajaid üksnes õppetegevuse korraldamiseks 2764.

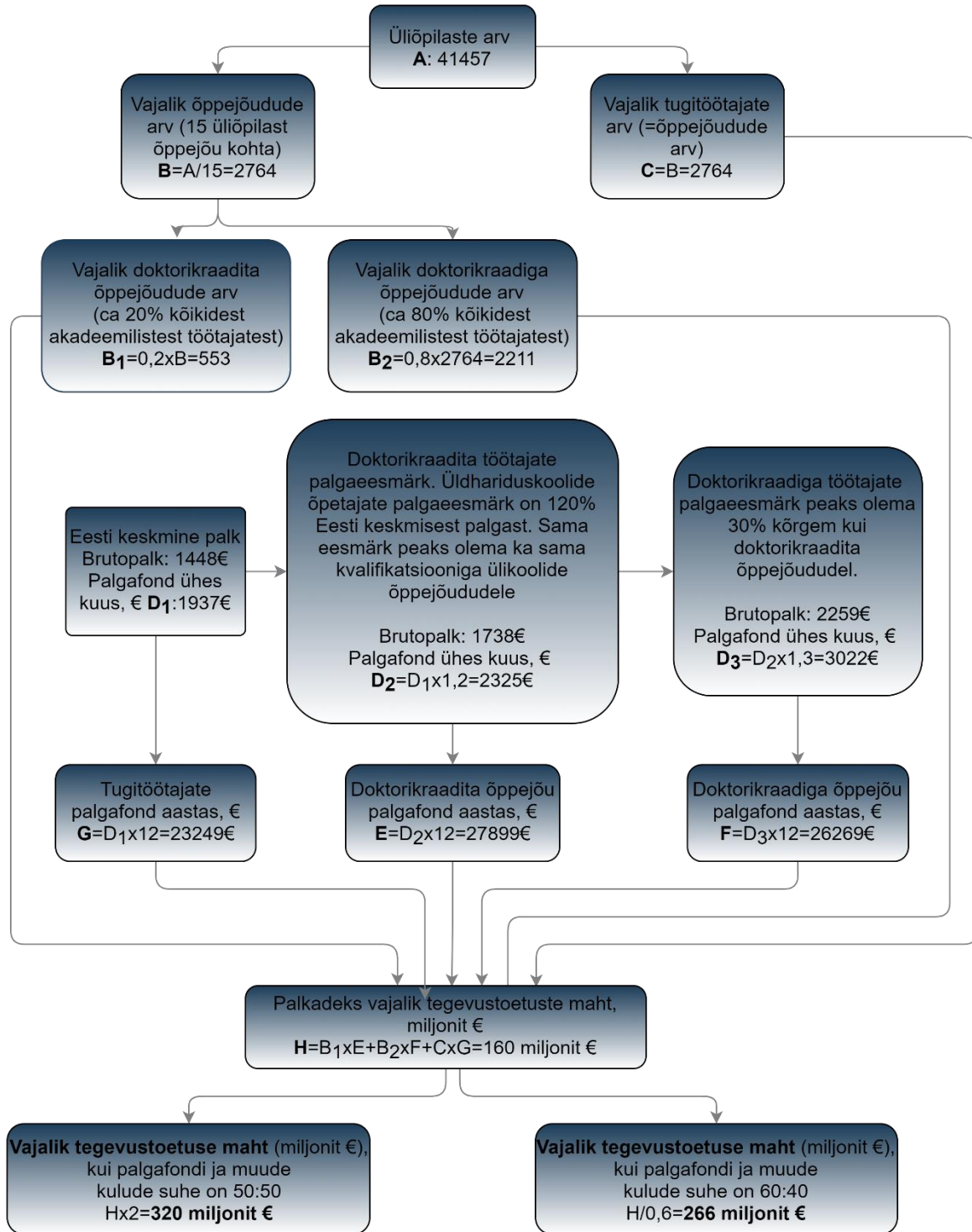
Kui doktorikraadita õppejõu palk oleks võrdne üldhariduskooli õppejõule planeeritud keskmise palgaga (120% Eesti keskmisest); doktorikraadiga töötajate palk oleks sellest 30% kõrgem (RN seatud eesmärk, et tagada magistriõpet ja doktoriõpet) ning tugitöötajad saaksid Eesti keskmist palka, oleks arvestuslik vajadus palgafondiks aastas 160 miljonit eurot (täpsemad arvutused all tabelis). See on sama suur kui 2020. aasta tegevustoetus, sihttoetused ja doktoriõppe tulemustasu kokku (160,8 miljonit eurot).

Õppe korraldamiseks on aga tarvis ülal pidada ka keskkonda ja õppevahendeid. Tööjõukulud moodustavad enamikes kõrgkoolides 50-60% kõikidest kuludest. See teeb vajaliku tegevustoetuse mahuks vähemalt 266 miljonit eurot. Ehk ka selle arvutusega on Eesti kõrgharidussektoris puudu üle 100 miljoni euro.

Arvestades seda, et gümnaasiumilõpetajate arv lähiaastatel kasvab ning et riigi eesmärk on kõrgharidusega inimeste osakaalu kasv 30 – 34 aastaste eagrupid, siis tuleks tulevikus arvestada üliõpilaste arvu kasvuga. Tänapäevases rahastusolukorras on suured ülikoolid oma vastuvõttu piiranud.

¹¹ Andmed on EHISe statistika alusel. EHISes loetakse õppetöö tegijateks kõik töötajad, sh ka teadustöötajad ja tugitöötajad ning käsunduslepinguga õppetöö tegijad, kelle koormus on vähemalt 3 EAPd.

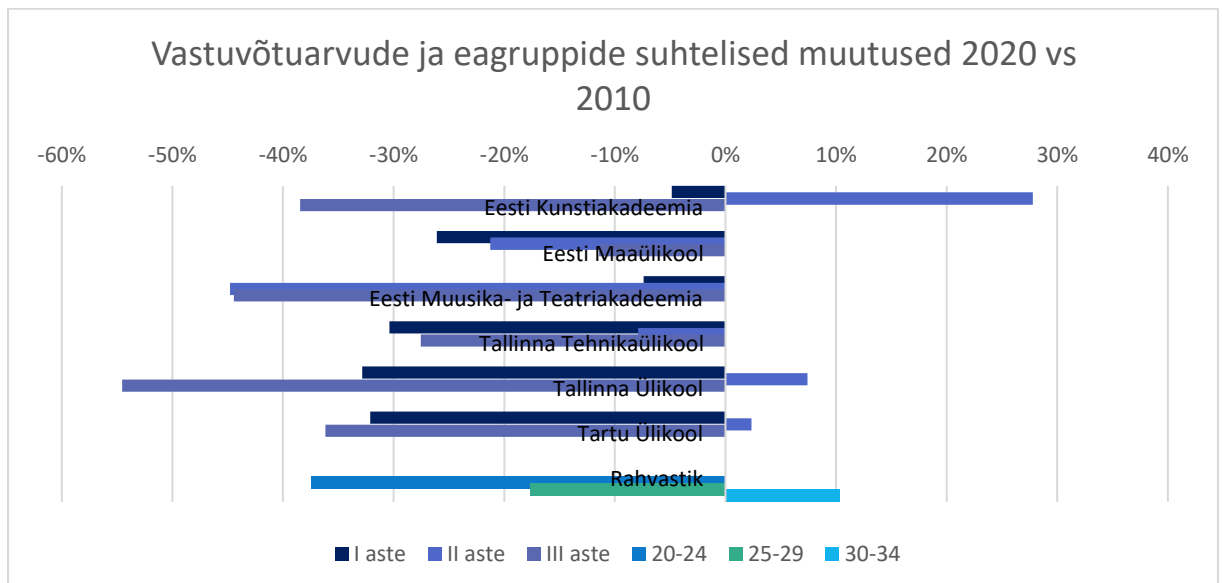
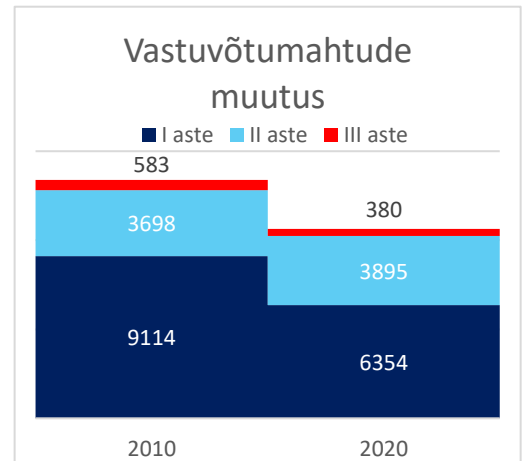
Arvutuse aluseks kasutatud andmed ja arvutuse tulemused

4. Mida on ülikoolid teinud, et keerukas rahastusolukorras toime tulla?

Kui raha on vähe, tuleb mõistagi kokku hoida ja vajadusel tegevust koomale tõmmata. Seda on ülikoolides ka tehtud.

- 1) Ülikoolid on viimase kümne aastaga piiranud vastuvõttu – kaotatud on iga viies õppekoht (kokku 21%). Üliõpilaskonnas domineerivad eagrupid (20-34 aastat) on vähenenud 16% (iga kuues). Enamik õppekohti on kaotatud bakalaureuseõppes (joonisel I aste). Alates 2016. aastast on gümnaasiumilõpetajate arv kasvanud, mistõttu on noorte ligipääs kõrgharidusele vähenenud. Vastuvõtu piiramine aitab küll tõsta või hoida rahastust tudengi kohta, aga see ei ole kooskõlas riigi plaaniga tõsta elanikkonna haridustaset ega ka Eesti inimeste sooviga. Valitsus kiitis heaks Hariduse arengukava 2035 eesmärgi, et iga teine Eesti inimene omandab kõrghariduse. Õppimine muutub järjest enam tööelu ja isiklike huvide lahutamatuks osaks, mistõttu soovib üha suurem osa Eesti inimestest mingil hetkel ka ülikooli õppima tulla. Kumbki soov ei realiseeru, kui ülikoolid on sunnitud rahapuudusel õppekohti vähendama.

Allikad: EHIS, Eesti Statistikaamet

- 2) **Ebaefektiivse tegevuse lõpetamine.** Nt Tallinna Ülikool on vähendanud poole võrra väikeste vabaainete arvu. Tartu Ülikool sulges Kunstide Keskuse, mis pakkus kunstiga seotud üleülikoolilisi vabaaineid. Tallinna Tehnikaülikool on sulgenud mitmeid õppekavasid, kus vastuvõtt jääb alla 10 (magistriõppes) või 15 (bakalaureuseõppes). Mingil määral on selline tegevus mõistlik, kuid tervikuna vähendab see kõrgharidussüsteemi mitmekesisust ning Eesti

kõrgharidus vaesub ka sisult. Eesti helgemad pead vaatavad üha enam välisülikoolide suunas, kus valikute ja võimaluste rohkust rahaliselt toetatakse¹².

- 3) **Tasu võtmine ingliskeelses õppes osalevatelt välistudengitelt.** Enamik ülikoole võtavad kõigilt ingliskeelses õppes osalejatelt tasu. Õppetasu vabastusega kohti on pakkunud Tartu Ülikool ja Tallinna Tehnikaülikool, ennekõike eesmärgiga tuua siia õppima väga võimekaid tudengeid ning seeläbi ka väga häid töötajaid Eesti tööturule. Mõlemad ülikoolid on selliste kohtade arvu vähendanud.

4) **Tasuliste osakoormusega õppekavade avamine**

Tänastes raamides võib riigi ja ülikooli vahelises halduslepingus kokku leppida erandlikud õppekavad, kus õpe on korraldatud üksnes osakoormusega ja tasulisena. Ülikoolid on viimastel aastatel mitmeid selliseid erandeid taotlenud. Nt TÜ 2021. a vastuvõtt oli seitse tasulist eestikeelset osakoormusega õppekava.

Mida saaksid ülikoolid veel teha, et õpetamise tase ei langeks?

1. **Kas peaks mingeid valdkondi vähem õpetama?**

Ülikoolidele heidetakse sageli ette, et nad õpetavad valesid asju. Kõige levinum etteheide on, et sotsiaalteadusi (täpsemalt on valdkonna nimi sotsiaalteadused, ajakirjandus ja teave) ning äriandust (äriandus, haldust ja õigus¹³) õpetatakse liiga palju. Rohkem oleks vaja õpetada reaali- ja loodusteadusi. See arvamus põhineb kõrghariduse olukorral 2000-ndate alguses, kus äriandust-haldust õpetavaid erakõrgkooli oli tõesti liiga palju. Täna on pilt oluliselt muutunud. Sotsiaalteaduste osakaal on vähenenud kolmandiku võrra ehk kui 2006. a õppis sotsiaalteadusi 9% kõigist üliõpilastest, siis 2018. a 6%. Ärianduse, halduse ja õiguse osakaal üliõpilaste hulgas on vähenenud 30%-lt 23-le protsendile. Pea kahekordseks (5=>9%) on samas vahemikus kasvanud IKT õppijate osakaal, neljandiku võrra (9=>12%) tervise ja heaolu ning paari protsendipunkti võrra humanitaaria üliõpilaste osakaal. Loodusteaduse ja matemaatika ning tehnikateaduste osakaalud on püsinud paigal. Kui võrdleme ennast Euroopa Liidu

¹² Näiteks, Eesti on üks vähesi, kui mitte ainus riik, kes nt ei eraldanud täiendavat toetust Euroopa Ülikoolide konsortsiumites osalevatele ülikoolidele. Nende konsortsiumite eesmärgiks on mastaapne rahvusvaheline koostöö mh õppe mitmekesistamiseks.

¹³ Ärianduse, halduse ja õiguse valdkond on väga lai ning hõlmab endasse õppekavasid kultuurikorraldusest, haridusinnovatsiooni ja tehnoloogia juhtimiseni. Ülikoolides õpetatakse seda peamiselt magistriõppes kombinatsioonis mõne erialaga ning vähe on ilma mingi täiendava erialata 1. astme ettevõtlusõpet või haldusjuhtimist, mille järgi OSKA raporti järgi vajadus kahaneb.

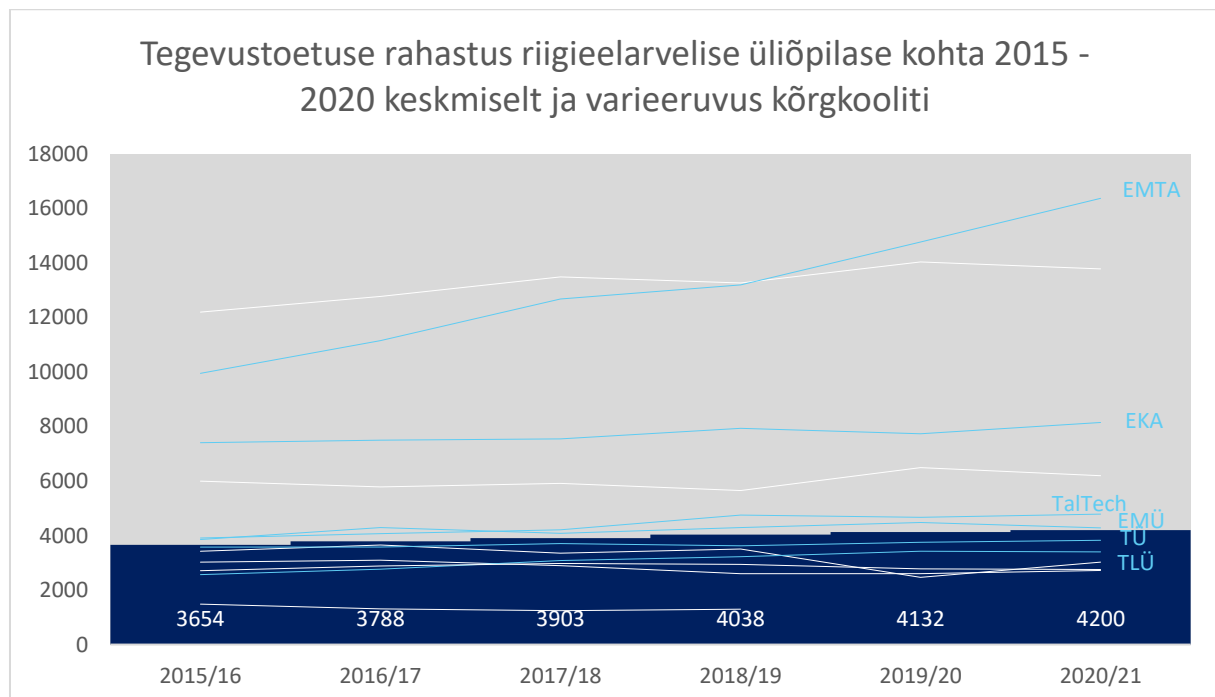
keskmisega, siis on meil oluliselt rohkem IKT (Eestis 9%, EL28 4%) ning teeninduse (Eestis 6%, EL28 3%) valdkonnas õppijaid ning liiga vähe tervise ja heaolu ning sotsiaalteaduste üliõpilasi.

Valitud valdkondades õppe vähendamine on alati seotud ka riskidega. Näiteks, äriindust ja haldust käsitleva OSKA raporti järeldustest võib üldistada, et nii era- kui ka avalik sektor vajaks rohkem magistrikraadiga lõpetajaid ja vähem kutseharidusega lõpetajaid. Vastuvõtupiirangud kehtestas riik ülikoolidele ning pakkumine liikus rakenduskõrgkoolidesse ja kutseõppeasutustesse, kus sarnaseid piiranguid ei rakendatud. Põhjus on lihtne – Eesti noored peavad neid erialasid perspektiivikaks ja huvitavaks. Loodus tühja kohta ei salli, mistõttu tuleb erialade sulgemisel hoolega mõelda ka sellele, kuhu ja mis tasemega uus pakkumine tekib.

2. Kui palju võiks asendada tasemeõpet täiendusõppe või hariduse ekspordiga?

Kõrghariduse tegevustoetus riigieelarvelise üliõpilase kohta oli 2020. aastal keskmiselt 4200 eurot (vt joonis all). Ülikoolide lõikes on see väga erinev ja ajalooliselt seotud individuaalõppe mahuga, aga ka õppekeskkonna eripärade vm oluliste õppe maksumust mõjutavate teguritega. Nii ongi, et osad ülikoolid või valdkonnad nende sees saaksid nt välisüliõpilaste käest küsida (või küsivad juba praegu, nt Tallinna Ülikool) õppeteenustasuna rohkem, kui riik suudab panustada. Sama on täiendusõppega. Seni on ülikoolide positsioon olnud, et neil on vastutus ennekõike eestikeelse tasemeõppe pakkumise eest ning nii täiendusõpet kui ka hariduse ekspordi tehakse ennekõike tasemeõpet toetavana, peamiselt rahvusvahelise keskkonna loomiseks, aga ka õppe mitmekesistamiseks või säilitamiseks ning üksikutes kohtades ka eestikeelse õppe rahaliseks toetamiseks.

Olukorda, kus ülikoolid loovad nendeks tegevusteks eraldi üksused, oma õpetava personali ja müügitegevusega, Eestis ei eksisteeri. See tähendab, et täiendusõppele või hariduse ekspordile ümber orienteerumine tooks mitmes valdkonnas kaasa tasemeõppe täiendava vähenemise. Rahaliselt võiks see osades, suure turunõudlusega, valdkondades kindlasti kasulik olla.

Allikas: EHIS: riigieelarveliste üliõpilaste arv, HTM: tegevustoetuste jaotus kõrgkoolide vahel

5. Mida peaks toetama kõrghariduse rahastuse kasv?

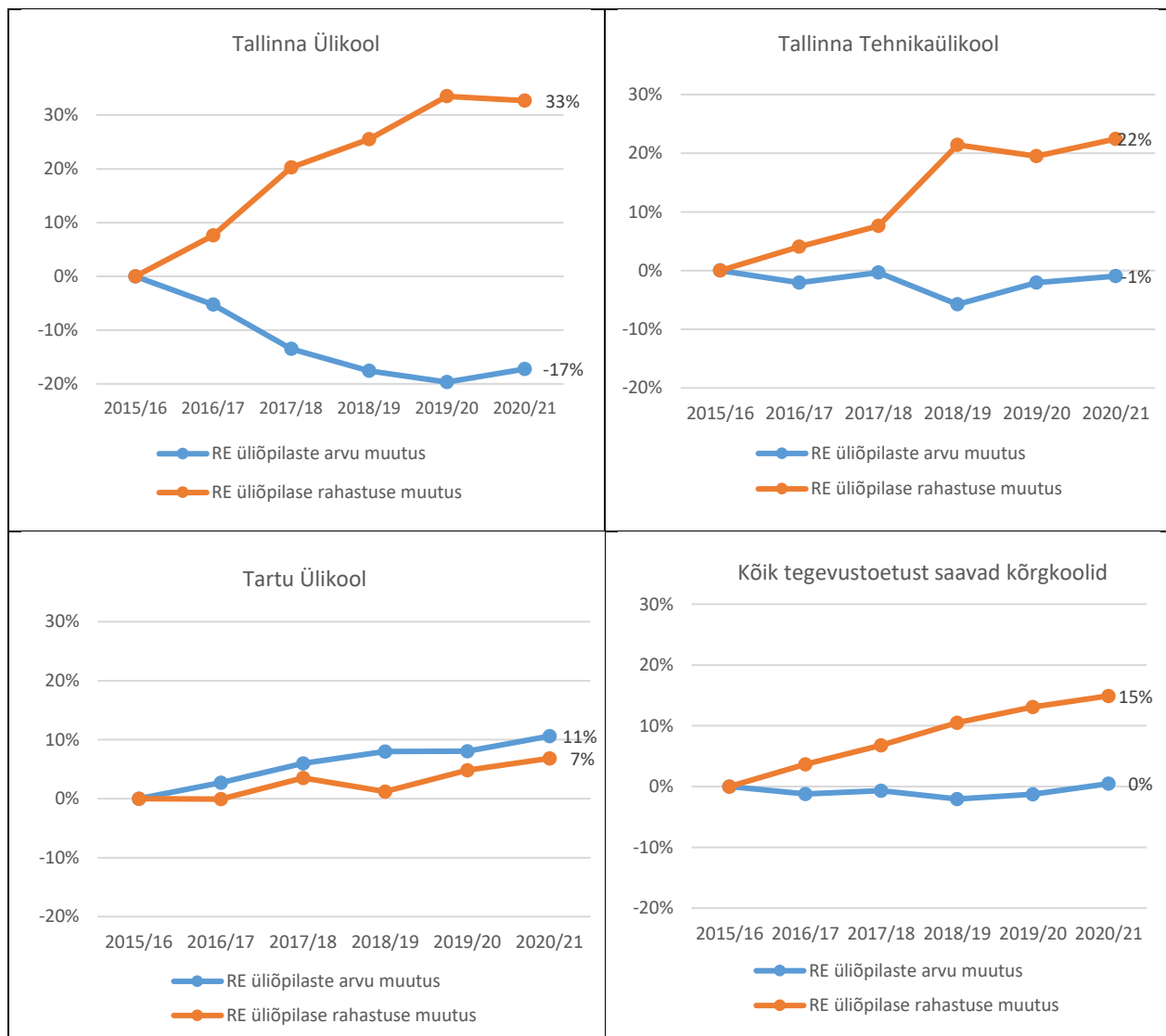
Kõrghariduse täiendav rahastamine pole asi iseeneses vaid rahastus peab toetama kõrgharidusele seatud oluliste eesmärkide täitmist. Eesti haridusvaldkonna arengukava 2035 eelnõu seab kõrgkoolidele laias laastus viis eesmärki: kvaliteetne haridus, lai ja võrdne ligipääs, hariduse kooskõla tööturuvajadustega, eesti keele kui kõrgharidus- ja teaduskeele areng ning rahvusvahelisus.

Eesmärk	Rahastusmudel peaks toetama ...
Kvaliteet	... teaduskraadiga, teadust tegevate õppejõudude kaasamist ... üliõpilaste õppejõudude mõistlikku suhtarvu ... magistri- ja doktoriõppe kasvu
Ligipääs	... (kvaliteetse) vastuvõtu kasvu ... piiratud võimalustega (keel, elukoht, pere sissetulek, erivajadus) kandidaatide ligipääsu
Tööturg ja elukestev õpe	... täiskasvanud töötavale inimesele sobivate paindlike õpivõimaluste pakkumist ... tööturul nõutud erialade kasvu
Eestikeelsus	... eestikeelsete õppekavade säilimist ja arendamist ... välisüliõpilaste ja -õppejõudude eesti keele õpet
Rahvusvahelisus	... tugevate välisüliõpilaste kaasamist ... meie üliõpilaste mobiilsust

Kvaliteet ja võrdne ligipääs on igasuguse hariduse kaks peamist näitajat. Praegune rahastusmudel on hakanud mõlemat kahjustama. All mõned näited.

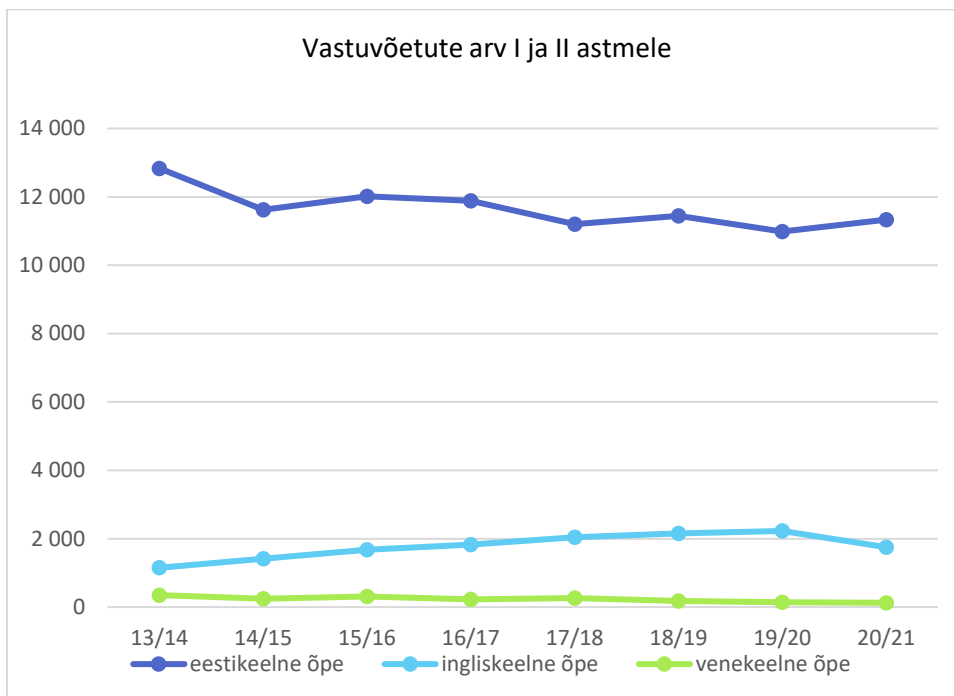
- Õpetamine ei ole piisavalt väärtustatud tegevus – väga paljud erialaspetsialistid saavad oluliselt kõrgemat palka kui sama valdkonna õppejõud. Kõige silmatorkavamalt on see probleem ITs, õiguses, meditsiinis, inseneerias, aga ka mujal. Neis valdkondades hoiame õpet vaid tänu lisatoetustele (nt ITakadeemia, Justiitsministeeriumi palgatoetus, teadusraha loodusteadustes) ja sellele, et praktikud on valmis missioonitundest väikeses mahus õppetöösse panustama.
- Akadeemilise töö vähene väärtustamine on viinud selleni, et tõsisel ohul on eestikeelne akadeemiline järelkasv. Noortel pole motivatsiooni tulla doktorantuuri (2013 kuni 2020 vahemikus on eesti üliõpilaste vastuvõtt doktorantuuri kukkunud 1/3 võrra: 324-lt 217-le) ning jätkata oma tööd õppejõu või teadlasena.
- Paljudes valdkondades on konkurents ka ülikoolisiselt: suuremahulised teadus- ja ettevõtluslepingud toovad enam sisse kui õpetamine ning kui on võimalik valida, siis eelistavad tipud teadust õpetamisele.
- Kuigi õppejõutöö eeldab kõrgemat kvalifikatsiooni kui õpetajal, siis saavad kõige suurema õppemahuga akadeemilise personali liikmed – lektorid kohati õpetajatest madalamat palka. 2/3 valdkondades oli lektorite palk õpetajate palgast madalam.
- Raha kokkuhoid sunnib tegema õppetöö kvaliteeti kahjustavaid otsuseid, nt viivad seminare/ praktikume läbi vanemate kursuste õppijad, mitte õppejõud. Piisavas mahus pole väikestes rühmades toimuvat aktiivõpet.
- Tänapäevane rahastusmudel soosib ligipääsu piiramist. Rahastus on üliõpilase kohta kõrgem neis ülikoolides, kes on tasuta vastuvõttu piiranud. Ülikoolidel puudub motivatsioon avada uus eestikeelseid õppekavu, kuna need tulevad olemasolevate arvel.

Riigieelarveliste üliõpilaste arvu ja rahastuse muutus viimasel viiel aastal eri ülikoolides ja kõrgkoolides tegevustoetust saavates kõrgkoolides

Tööturg ja elukestev õpe. Üheks tasuta kõrghariduse kaasandeks oli tasuliste sessioonõppekavade sulgemine. Tasuta õpe oli mõeldud täiskoormuses õppivatele üliõpilastele, kes pühenduvad õpingutele, kuid sisuliselt ei loodud võimalust täiskasvanutele paindlikku õppe pakkumiseks. Täiskasvanute huvi õppida on suur, kuid ülikoolidel puudub motivatsioon avada täiskasvanud õppijale sobivas vormis ja teemadel õppekavasid. Uus rahastusmudel peaks andma vabaduse pakkuda osakoormusega õppekavasid täiskasvanud töötavatele inimestele tasu eest.

Kuna **inglisekeelses õppes** saab õppijatelt küsida tasu, siis on see üks tee kõrghariduse rahastuse kasvatamiseks. See pole olnud kindlasti peamine motiiv ingliskeelsete õppekavade avamiseks, kuid on kindlasti täiendav argument, kui on vaja avada uus kava, siis miks teha seda inglise keeles. Tasuta kõrgharidus ei ole aidanud eestikeelse õppe mahtu kasvatada, pigem vastupidi.

Allikas: Haridussilm

Kokkuvõttes

Rahastus peab olema piisav, et motivatsioon õppejõuks saada ja õppetööd teha oleks kõrge.

Rahastus ei tohi piirata ligipääsu, sh piisavale arvule noortele.

Rahastus peab soodustama tööturule relevantsete valikute tegemist ning täiskasvanutele sobivate õpivõimaluste loomist.

Eesti keeles õpetamine, uute õppekavade arendamine ei tohi olla rahastusmudelist johtuvalt ebamõistlik valik.

Toetama peab võimekate välisüliõpilaste värbamist Eesti tööturule olulistele õppekavadele.

6. Missugused on alternatiivid kõrghariduse rahastuse kasvatamiseks?

Nii üliõpilased kui ülikoolid eelistavad tasuta kõrgharidust ning seda, et riik leiaks kõrghariduses puudu oleva ca 100 miljonit eurot aastas. Samas on selge, et sellise summa leidmine pole kerge ning vaja on teada alternatiive. Üks võimalus puuduoleva summa leidmiseks on lisaks riigile ka õppijate omapanus. Kõrgharidusse eraraha kaasamisel on oluline silmas pidada järgnevat:

- Kõrgharidusest on kasu nii inimesele kui ka ühiskonnale. **Riigil (koos ülikoolidega) on vastutus kõrghariduse kvaliteedi tagamisel.** Koos eraraha kaasamisega peab kasvama ka riigi panustamine.
- Rahastusmudel peab võimaldama koos riigi rahastusega **kasvatada kõrghariduse rahastust olulisel määral ehk sihiga 1,5% SKPst** ning toetama eri erialade arengut. Kõrghariduse rahastuse puudujääke ei lahenda see, kui üksikutel erialadel saab küsida raha. Küll võib see võimalus aidata luua töötavatele inimestele täiendavaid paindlikke õppimisvõimalusi.

- Rahastusmudel peab võimaldama **hoida ja tõsta kõrghariduse kvaliteeti ning soosima läbimõeldumaid haridusvalikuid**, vähendama katkestamist ning soodustama seda, et kõrghariduse lõpetajad valiksid riigile prioriteetseid töökohti.
- **Ligipääs kõrgharidusele ei tohi halveneda** ega muutuda ebavõrdsemaks. Tasude maksmist ja elamiskulusid peab toetama soodne ja läbimõeldud tagastusega (riiklik) laenusüsteem.

Tasuta kõrghariduse kõrval on kaalumisel olnud erinevad kõrghariduse rahastamise mudelid, all lühike ülevaade nende võimalikust kasust ja miinustest.

Mudel 1. Hollandi mudel. Kõik maksavad väikest omaosalustasu (ca 100 eurot kuus), mida saab katta õppelaenuga. Riik maksab ca 20%-le laenu või õppetasu tagasi peamiselt hilisema töökoha (piirkond, amet, X-arv tööaastaid) alusel, nt võiks osaluse tagasi saada maal töötav õpetaja, kooli tugispetsialist või perearst vms spetsialist. Sellele võivad lisanduda täiskasvanud töötavatele inimestele mõeldud täielikult tasulised osakoormusega õppekavad seal, kus selleks on turunõudlus. Hinnanguliselt võiks kõrgharidusse tuua juurde maksimaalselt 45 miljonit eurot aastas, kui ühtegi erisust ei rakendata ja toetussüsteemi ei muudeta. , millest tuleb lahutada selle süsteemi loomise ja hoidmise kulud, sh riigi eelistustest lähtuv õppemaksuvabastuse või tagasimakse kulud.

Plussid. Kõigile ühetaoline ja võrreldes tegelike õppekuludega väike tasu, mis ei tekita kellelegi väga suurt laenukoormust. See süsteem ei sea ühtegi eriala tänasega võrreldes kehvemasse olukorda ja toob raha kogu süsteemi juurde. Vältib vaidlust, mis on prioriteetne õppekava. Suunab tegema erialavalikuid kaalutletumalt ja kasvatab õppijate nõudlikkust.

Miinused. Oht, et madalama sissetulekuväljavaatega erialasid ei valita. Õppelaenusüsteemi ja tagasimaksete tõttu tekivad ebamõistlikud kulud süsteemi ülalhoidmiseks. Me ei tea, kuidas see mõjutab kehvema sotsiaal-majandusliku taustaga peredest pärit noori ja nende võimalusi õppida.

Mudel 2. Turupõhine tasuline haridus. Tudengid maksaksid sõltuvalt erialast ja turunõudlusest eri õppekavadel erinevat õppetasu. Nt õpetajakoolituses võiks õppetasu olla sümboolne – 200 eurot aastas, juristidel 5000 eurot aastas. Hinnanguliselt võiks kõrgharidusse tuua juurde ca 70 miljonit eurot aastas, eeldusega et 70% maksavad ca 200 eurot kuus, 30% täisõppemaksu – nt 5000 eurot kuus. Ka siin tuleb arvestada toetuste kuludega.

Pluss: Lisandub arvestatav hulk erasektori raha.

Miinused: Kõrgharidussüsteem süvendab ebavõrdsust. Seni on tudengid olnud valmis tasu eest õppima majandust, õigust ja psühholoogiat. Nt IT on kõige suurema turunõudlusega, kuid seni on seal tudengute meelitamiseks makstud stipendiume. Osade erialade tudengitel tekib surve minna välismaale.

Mudel 3. Riigi prioriteete arvestav tasuline haridus. Tasuline õpe, kus riik tagab sihtstipendiumid teatud prioriteetsetele valdkondadele/õppekavadele, hinnanguliselt nt poolte tänaste tudengite õppetasu. Ülejäänud tudengid maksaksid sõltuvalt eriala kallidusest. Hinnanguliselt võiks kõrgharidusse tuua juurde ca 60 – 70 miljonit eurot aastas (eeldusega et 50% maksavad 3000 eurost õppemaksu), millest tuleb lahutada üliõpilaste toetamise kulud.

Pluss: Lisandub arvestatav hulk erasektori raha.

Miinus: Riigi prioriteetide määratlemise süsteem on keerukas ja ajas muutuv. Kui eriala ei ole riiklik prioriteet, ei tähenda see, et see poleks riigile üldse vajalik – kuidas tagada nende erialade säilimine.

Kuidas tuleksid toime humanitaaria-erialad? Tekib suur ebavõrdsus tudengite vahel. Osade erialade tudengitel tekib surve minna välismaale.

Mudel 4. Tasulised õppekavad täiskasvanud õppijatele. Säilib tänases mahus tasuta õpe, lisanduvad uued tasulised õppekavad. Kui olemasolevaid tasuta kohti ei vähenda/asenda tasuliste kohtadega ja arvestada, et tasulised õppijad tulevad lisaks olemasolevatele tudengitele ning neid on ca 10% ja nad maksavad 5000 eurot aastas, siis võiks lisanduda 20 – 25 miljonit eurot. Seda mudelit võiks kombineerida nn Hollandi mudeliga, pakkumaks täiskasvanutele uusi õpivõimalusi.

Pluss: Pole muutusi olemasolevas õppes (eeldusel, et tasuta kohtade arv ei vähene), võimalus luua täiskasvanud õppijatele uusi õppimisvõimalusi. Võimalik rakendada paindlikult, ei vaja mahukat eeltööd.

Miinus: Keeruline ellu viia, kui ülejäänud kõrgharidus on tasuta ning oluliselt ei piirata tasuta kohtade arvu. Oht, et tekivad kvaliteedierinevused. Raha lisandub pigem tagasihoidlikult ja vaid valdkondadesse, kus tasulist õpet tehakse. Kui lisanduvad uued kavad, siis tuleb teha ka lisatööd ehk olemasoleva õppe tegemiseks ei tule raha juurde.

OECD on üle 10 aasta tagasi soovitanud Eestile nn Hollandi mudelit. Sama kombinatsioonis täiskasvanutele suunatud tasulise õppega üksikutel turunõudlusega õppekavadel, näevad tasuta õppe alternatiivina ka ülikoolid.

Peame teadvustama, et mistahes toetusmeetme muutmise hinnad on samuti miljonites eurodes. Üliõpilaste stipendiumide pakett (sh vajaduspõhine põhi- ja eritoetus ning väga väikeses mahus tulesmustipendiumid) maksab praegu u 13 miljonit eurot aastas. See võimaldab saada u 15% üliõpilastest stipendiumi 220 eurot kuus (kümne kuu jooksul), mis on samal tasemel püsinud loomise ajast alates.

Lisaks saavad üliõpilased võtta õppelaenu 2500 eurot aastas intressiga 5% aastas. RN hinnangul vajaks kogu toetuspakett kaasajastamist ka tasuta õppe säilimisel, aga kindlasti juhul, kui otsustatakse rakendada mistahes administratiivtasusid või omavastutust õppekulude katmisel. Vastasel korral on mitmeid noorte gruppe, kes (Eestis) kõrgharidust ei omanda – riskikartlikud (nt esimene põlvkond kõrghariduses), huvitatud valdkondadest, kus naaberriikides pakutakse tasuta ja toetatud õpet (nt muusika).

Kui otsetoetuste lisakulu on suhteliselt lihtne arvutada, nt kui eeldada, et toetust vajaks sama suurusjärg üliõpilasi, kelle vanematel ei ole kõrgharidust (so 30%), tähendaks 100 eurot kuus summat 13.5 miljonit eurot. Seega, kui mõelda nt toetusest suurusjärgus 300 eurot kuus, oleks vaja olemasolevasse süsteemi lisada 27 miljonit eurot.

Selge on see, et õppelaenude süsteem vajab kaasajastamist ka ilma igasuguse muudatuseta kõrghariduse rahastamises, aga selle muutmise kulu on keerulisem arvutada. RN koostas õppelaenusüsteemi hinnangulise maksumuse mudeli (kättesaadav [RN rahastamise lehe](#) lõpust), mille parameetreid saab vastavalt eelistustele igaüks muuta. Näiteks, kui õppelaen jääks praegusega samale tasemele (2500 eurot) ja õppelaenu võtaksid pooled üliõpilased, siis:

- Tänaste maksepuhkustega seotud intressikulu on aastas 1 mln eurot.
- Puuduva töövõime ja puuetega lastega lõpetajate laenude maksmine 0.4 mln eurot aastas.
- Riigi tagatis laenuvõlglaste eest 1 mln eurot aastas.
- Kui soovida kustutada valdkonniti õppelaenu, on orienteeruvad kulud:

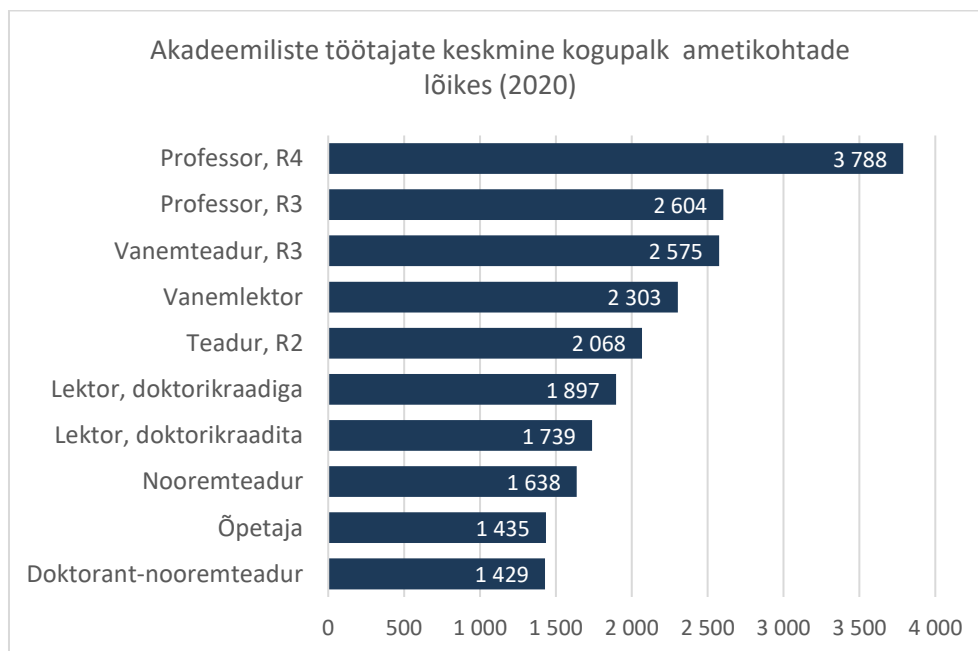
Õppekavagrupid	1000 euro ulatuses, mln eurot aastas	Täies ulatuses, mln eurot aastas
Õpetajakoolituses ja kasvatusteaduses	1.2	2.7
Tehnika, tootmise ja tehnoloogia valdkonnas	1.5	3.6
Meditsiinis ja tervishoius	1.4	3.5

- e. Kui soovida lisada regionaalset mõõdet, siis nt Ida-Virumaale, Kagu-Eestisse ja Jõgevamaale tööle läinud isikute õppelaenude kustutamine maksaks 1.6 mln eurot aastas.

7. Milline on akadeemiliste töötajate palk Eesti ülikoolides?

Avaõiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate keskmine kogupalk on püsunud 1,6 Eesti keskmise brutokuupalga tasemel ja muutunud kooskõlas Eesti keskmise palgaga.

Ülikoolides makstavad töötasud erinevad ametikohtade lõikes, kuid palkade loogiline seos suuremate (kvalifikatsiooni)nõuete, tööülesannete ja vastutusega on selgelt eristatav. Ametikohtade sees on võimalik ka tootlikkusest sõltuv varieeruvus ning professori ametikoha keskmist palka (ja varieeruvust) mõjutavad lisaks projektide hulgale ka nende tingimused, nt Era Chair meetmest loodaval professori ametikohal on töötasu pigem rahvusvahelisel kui Eesti tasemel, mistõttu ei anna keskmiste palkade vaade head ülevaadet sellest, missugune on suure osa akadeemiliste töötajate töötasu. All selgitame täpsemalt.

Allikas: Rektorite Nõukogu andmekogu

Akadeemiliste töötajate APIKS¹⁴ uuringu kohaselt oli 2018. a akadeemilistest töötajatest (va professorid ja dotsendid¹⁵) töötasuga rahul ainult 29% ja rahulolematuid 42% (ülikoolides vastavalt 23% ja 49%) (PRAXIS 2019, lk 72-73).

¹⁴ PRAXIS „Akadeemilised töötajad teadmusühiskonnas“, 2019;

<http://www.praxis.ee/?download=&kccpid=&kcccount=http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2018/04/APIKS-Eesti-2019.pdf>

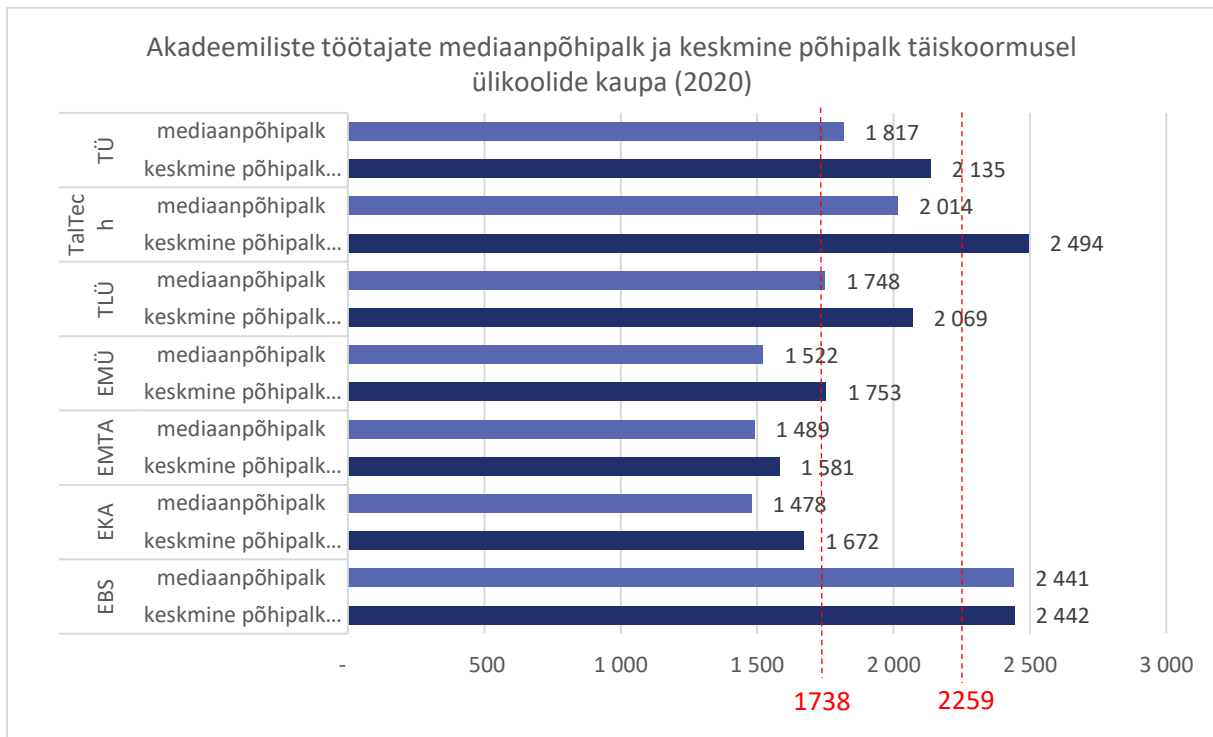
¹⁵ Varasemad dotsendid on liikunud uutes karjäärirumdelites kas vanemlektori või “professor, R3” rühma.

RN hinnangul on see rahulolematu põhjendatud, mistõttu seadsime hariduse arengukava koostamise ajal kaks eesmärki:

1. Võrdsustada doktorandi ja magistrikraadiga õppejõu töötasu üldhariduskooli õpetaja töötasuga, mis on 120% Eesti keskmisest brutopalgast. Tegemist on sama kvalifikatsiooniga inimestega ning ülikoolis õpetamine ei ole väiksema vastutusega või vähem vajalik kui üldhariduskoolis õpetamine. Kui doktorantide osas oleme Haridus- ja Teadusministeeriumiga jõudnud eesmärgini jõuda Eesti keskmise palgani, siis õppejõudude osas riigil ambitsioone ei ole.
2. Seada eesmärgiks tõsta doktorikraadiga õppejõudude töötasu 30% kõrgemaks magistrikraadiga õppejõudude töötasust.

2019. aastal oleks 30% doktorikraadi lisa tähendanud 2195 eurost töötasu. Sellega võrdne või kõrgem põhipalk oli alla pooltel (täpsemalt 47%) doktorikraadiga õppejõududest ülikoolides.

2020. aastal oli Eesti keskmine palk 1448 eurot, üldhariduskoolide õpetajate eesmärk seega 1738 eurot ja 30% doktorikraadi palgalisaga sihttase 2259 eurot. Mediaanpalkade põhjal saame öelda, et EKAs, EMTAs ja EMÜs on enam kui poolte akadeemiliste töötajate põhipalk alla üldhariduskoolide õpetajatele seatud eesmärgi ja TLÜs umbes pooltel.

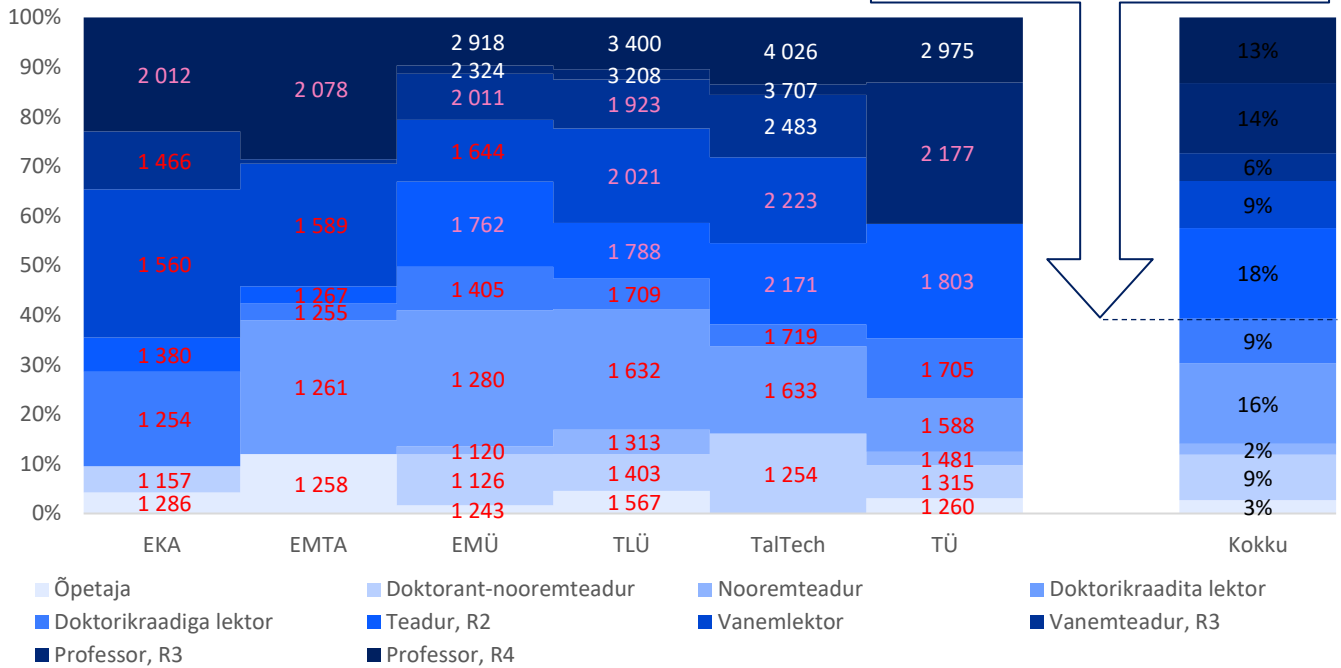

Allikas: Rektorite Nõukogu andmekogu

Vaadates mediaanpalku ametikohagruppide lõikes julgeme öelda, et palgaprobleem puudutab enam kui poolt akadeemilisest töötajaskonnast. Väiksemates ülikoolides kindlasti kogu personali, aga ka suuremate ülikoolide doktorikraadiga lektoritest on enam kui pooltel palk väiksem kui üldhariduskoolide õpetajatele seatud siht.

Ülikoolide mediaanpalgad ametikohtade lõikes ja ametikohtade osakaalud akadeemilises personalis, 2020

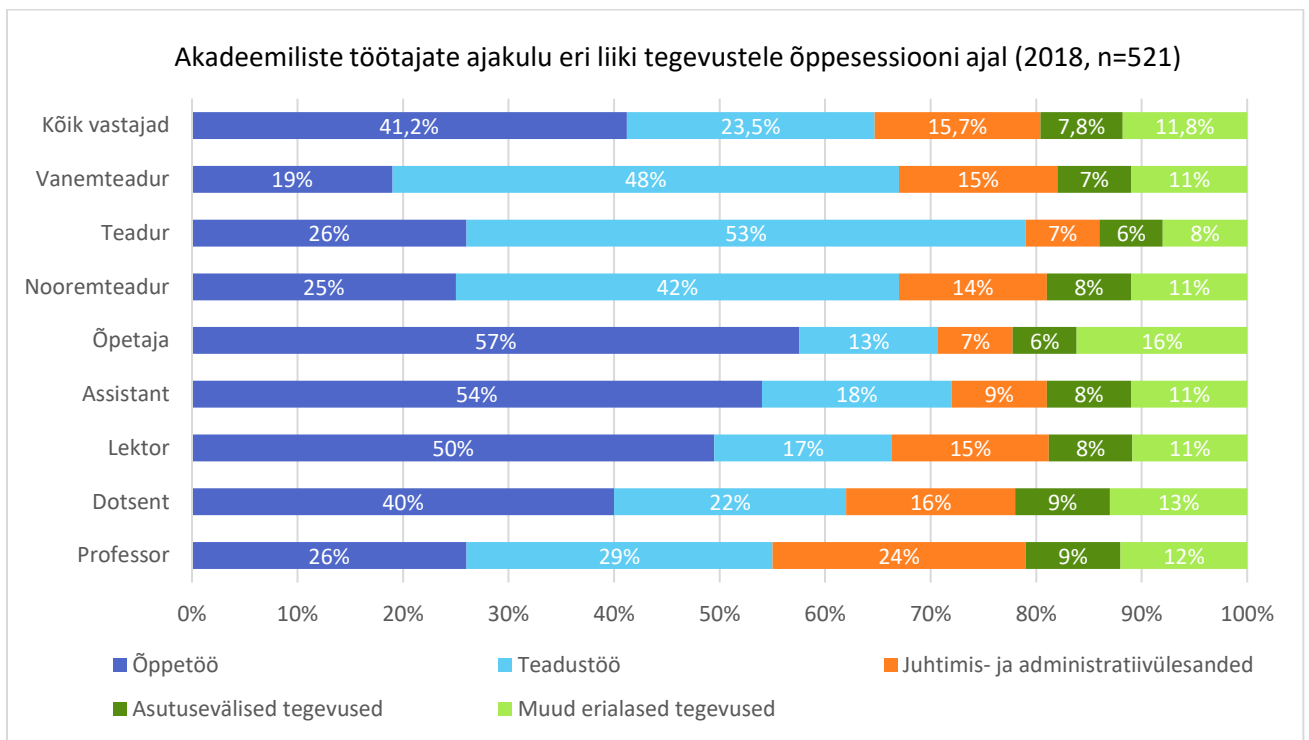
62% töötajatest on doktorikraadiga või ametikohal, millel seda eeldatakse, sh loomeerialade erisus

*punasega on märgitud need grupid, kus vähemalt poolte töötajate palk oli väiksem kui üldhariduskoolide õpetajate eesmärk (1738) ja roosaga need grupid, kus vähemalt poolte põhipalk oli väiksem kui doktorikraadile vastav eesmärk (2259)

Allikas: Rektorite Nõukogu andmekogu

Õppetöö alarahastamine viib selleni, et võimalusel asendatakse või ollakse sunnitud asendama õppetegevused tasuvama tegevusega. APIKSi uuringu tulemustest näeme, kuidas varieerub õppetöö osakaal ametikohtade lõikes.

Allikas: Praxis 2019, lk 25

APIKSi uuringus hinnatud akadeemiliste töötajate ajakulu andmeid ei saa üks-üheselt võrrelda 2012. aastal läbi viidud õppejõudude uuringuga, sest kõik tegevuste kategooriad ei ole samad. Samas on näha, et õppetöö osa on 2018. aasta uuringus süstemaatiliselt väiksem kõikidel õppejõududel (õpetaja 63% vs 57%; assistent 60% vs 54%; lektor 58% vs 50%; dotsent 49% vs 40%; professor 37% vs 26%). Teadustöö osa on suurem kõikidel peale dotsendi ning juhtimis- ja administratiivülesannete osa kõikidel peale teaduri.¹⁶

Samuti näib, et administratiivsete tegevuste maht on kasvanud just õppetegevuste arvelt. Ühelt poolt kasvab administreerimisele kuluv aeg koos projektide arvu kasvuga teadus- ja õppetegevuses; samas mõjutavad seda ka riigi ja ülikooli tasandil seatud nõuded ja kohustused.

8. Milline on Eesti üliõpilaste sotsiaalmajanduslik olukord teiste riikidega võrreldes?

Haridusvaldkonna arengukava eelnõu¹⁷ kohaselt võiks 2035. aastaks olla kolmanda taseme haridusega inimeste osakaal 30-34aastaste hulgas 50%. Arengukavaga planeeritakse luua tingimused ja võimalused tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused kvaliteetse hariduse saamiseks olenemata sotsiaalsest või kultuuritaustast, east, soost, erivajadusest jne. Rahastamismudel peab seda toetama.

Rahvusvahelise uuringu EUROSTUDENT VII¹⁸ andmetel on Eesti üliõpilased teiste riikidega võrreldes pigem **vanemad**. Kui uuringu keskmisena on 63% üliõpilastest alla 25aastased, siis Eestis on vastav

¹⁶ Eesti õppejõud 2012, Praxis, lk 49 <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2017/06/2013-Eesti-oppejoud-2012.pdf#%5B%7B%22num%22%3A449%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C77%2C101%2C0%5D>

¹⁷ https://www.hm.ee/sites/default/files/haridusvaldkonna_arengukava_2035_29.10.2020_riigikokku.pdf

¹⁸ Sotsiaalmajandusliku tausta rahvusvaheline võrdlus baseerub EUROSTUDENT VII uuringu tulemuste lühikokkuvõttel: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/Eurostudent_brochure_WEB.pdf

näitaja 54%. Uuring kinnitas, et vanemad üliõpilased elavad noorematega võrreldes rohkem vanematekodust eemal ja toetuvad pigem enda teenitud palgale kui pere või riigi käest saadavatele toetustele.

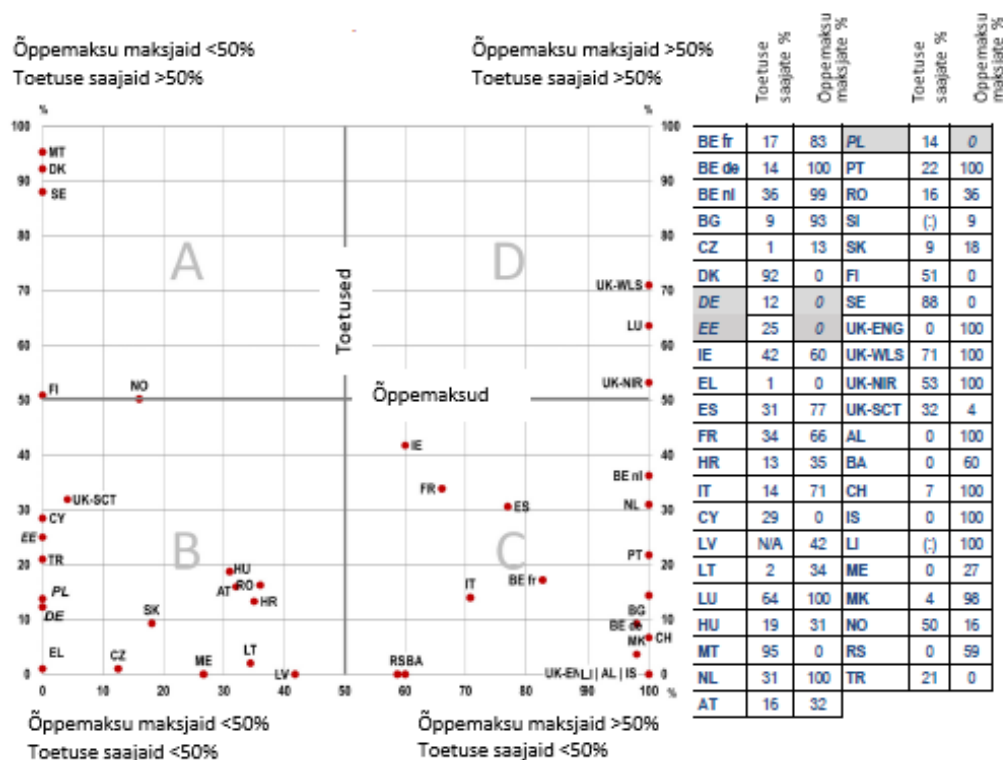
Õpiradade puhul on Eesti üliõpilased EUROSTUDENTi riikide keskmisega võrreldes pigem omandanud keskhariduse tavapärasel viisil ilma katkestusteta ja samuti on Eesti üliõpilaste hulgas teiste riikidega võrreldes vähem neid, kel on jäänud esmakordse haridussüsteemist lahkumise ja kõrgharidusõpingute alustamise vahele rohkem kui 2 aastat.

Vanemate haridustasemel on suur mõju laste haridusteele ja -tulemustele. EUROSTUDENTis osalenud riigid erinevad oluliselt üliõpilaste haridusliku tausta poolest. Kui riikide keskmisena ei olnud 43% üliõpilaste vanematel kolmanda taseme haridust, siis Eestis oli vastav näitaja 32%. See tähendab, et Eestis jõuavad kõrgharidusse teiste riikidega võrreldes kõrgema haridustasemega vanemate lapsed (Eestist väiksem osakaal oli vaid Taanis ja Norras). Uuringu kohaselt toetuvad madalama haridustasemega vanemate lapsed pigem toetustele või enda teenitud palgale kui pere käest saadavatele toetustele.

Üliõpilased saavad sissetulekuid erinevatest allikatest. EUROSTUDENT VII andmetel moodustas riikide keskmisena üle 2/5 sissetulekust enda teenitud palk, 1/3 sissetulekutest saadakse perelt/partnerilt, kümnendiku moodustasid riiklikud toetusmeetmed.

Eesti paigutub Euroopa riikide hulgas nende riikide hulka, kus üliõpilaste hulgas on madal toetuste saajate ja õppemaksu maksjate osakaal.

Üle 100€ aastas õppemaksu maksjate ja toetuste saajate osakaal esimese astme täiskoormusega koduüliõpilaste hulgas (2019/20)

Allikas: Eurydice¹⁹

Finantstugi üliõpilastele osakaaluna avaliku sektori hariduskuludest on Eestis võrreldes teiste Euroopa riikidega üks madalmaid. Samuti on finantstoe suurus üliõpilase kohta võrreldes enamike riikidega pigem tagasihoidlik.²⁰

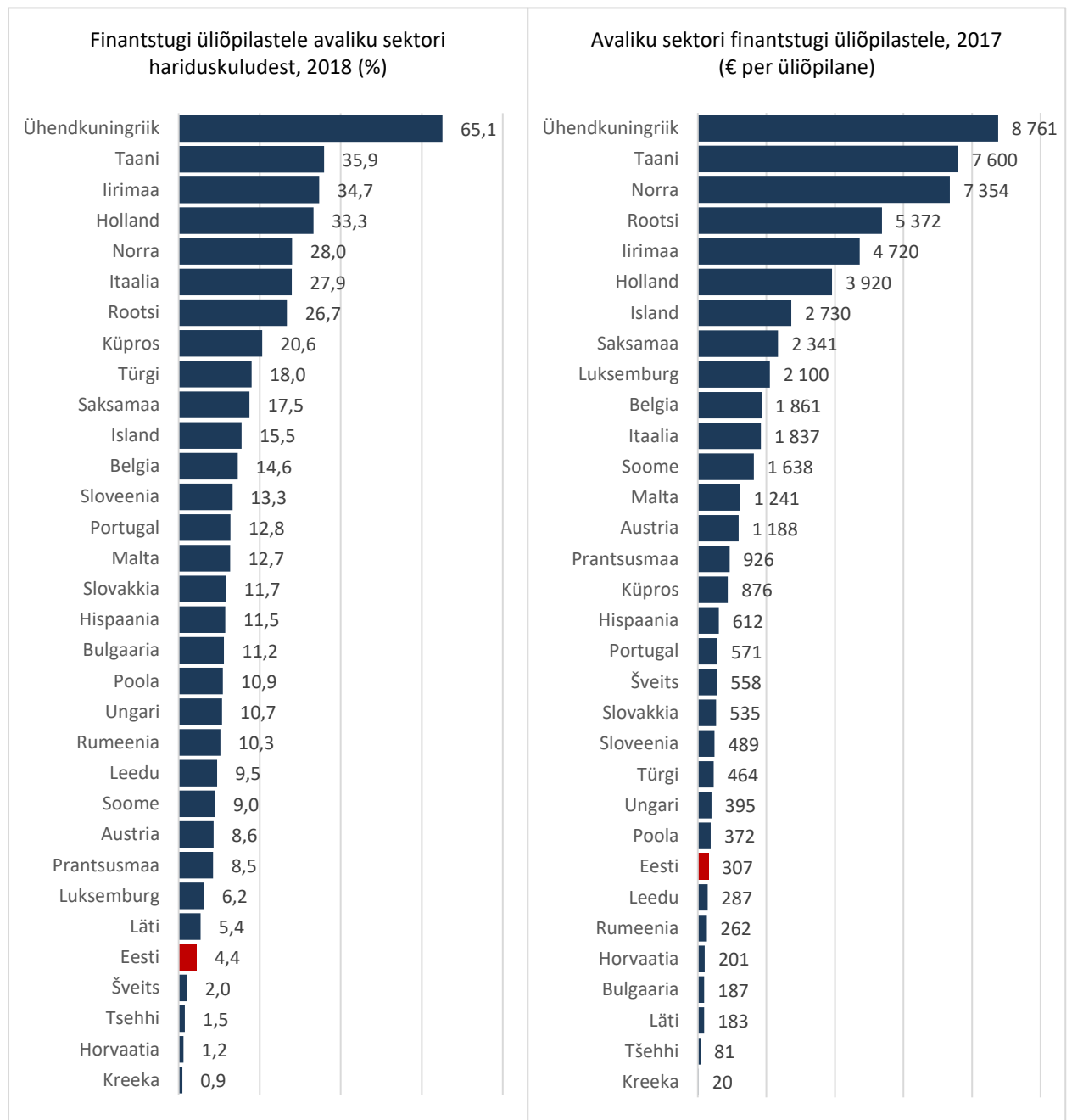
¹⁹Estonia: Students studying in Estonian and progressing normally do not pay fees. Students who do not obtain the required ECTS per semester and students studying in another language than Estonian (7.3 % of the student population) may pay fees. 13 % of full-time first-cycle students paid fees, but information is not available on the actual fees paid.

<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/01ea3b55-5160-11eb-b59f-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF>

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Educational expenditure statistics#Financial aid to households and students](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Educational_expenditure_statistics#Financial_aid_to_households_and_students)

²⁰ Kuna erinevates riikides on erinevad sotsiaaltagatiste süsteemid, siis pole andmed täielikult võrreldavad. Nii erinevad riigid nt üliõpilaste ravikindlustuse osas. Kuigi Eestis on üliõpilastel riiklik ravikindlustus, siis töötab Eesti üliõpilastest 53% regulaarselt (EUROSTUDENT VII,

https://www.hm.ee/sites/default/files/eurostudent_eesti_analuus_29.04.2020.pdf, lk 15) ja neil oleks eeldatavasti ravikindlustus ka ilma üliõpilase staatusega.

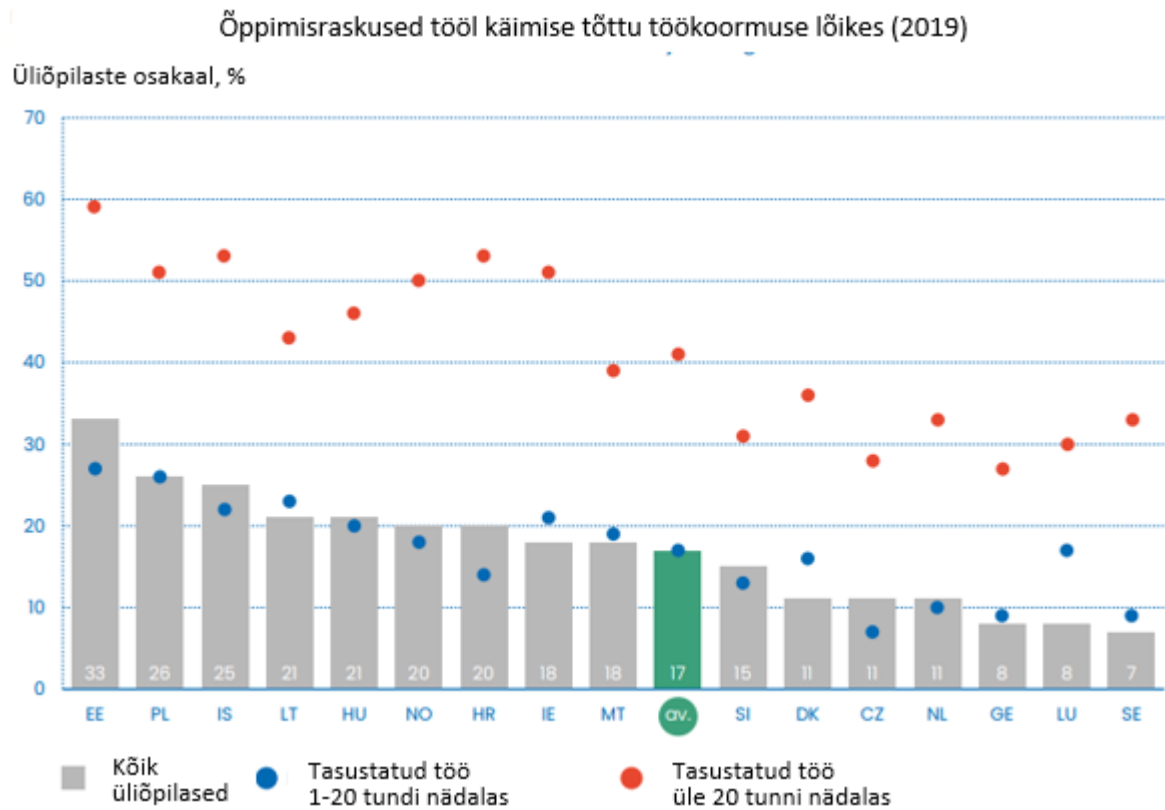
Allikas: Eurostat

Uuringu EUROSTUDENT VII andmetel²¹ moodustasid 2019. a riiklikud toetusmeetmed Eesti üliõpilastel vaid 4% sissetulekutest (osalenud Euroopa riikide keskmine oli 14%), meist vähem vaid Poolal ja Tšehhil. Finantsraskusi tunnetas 22% Eesti üliõpilasi (uuringu keskmine: 25%).

Kui keskmiselt töötas EUROSTUDENTi riikides 59% üliõpilastest, siis Eesti vastav näitaja oli uuringu andmetel 67%. Sealhulgas töötas üle 20 tunni nädalas võrreldes teiste riikidega suurim osa üliõpilasest (Eestis 42%, keskmine 25%). Eestis on neid, kes enda hinnangul ei saaks tööl käimata endale kõrghariduse omandamist lubada, 45% töötavatest üliõpilastest (uuringu keskmine: 50%). Eesti

²¹ https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/Eurostudent_brochure_WEB.pdf, lk 14-18

Üliõpilastest tunnistas 33%, et neil on töötamise tõttu õppimisega raskusi. Eesti oli selle näitajaga uuringus osalenud riikidest esimesel kohal (keskmine 17%).

Allikas: EUROSTUDENT VII